

Oponentura disertační práce

Autorka Olga Urbánková předložila k oponentuře disertační práci *Kvalita života a životní spokojenost osob žijících s HIV/AIDS v České republice*. Práce obsahuje 182 vlastního textu, přičemž úvodní teoretická část je na 107 stranách, dalších 74 stran tvoří část empirická. Je správně obsahově i formálně členěna. Překlepy se objevují ojediněle. Ve formálním členění působí přece jen nevhodně občasné vynechání mezery pod mezititulkem. Součástí je i jazykově a obsahově kvalitní souhrn v anglickém a českém jazyce.

Citovaná literatura obsahuje 150 citací, převážně správně uspořádaných (opět chyby jsou ojedinělé, například u časopisecké citace Geckové chybí uvedení stran). Odkazy v textu jsou správné.

Závěrem jsou uvedeny přílohy – vlastní dotazníky včetně dopisu autorky potenciálním respondentům a vysvětlení jak vyplňovat. Dále ilustrace k HIV infekci.

V úvodní části si autorka všímá nejprve základních aspektů medicínských, psychologických a sociálních spojených s HIV infekcí, následně analyzuje pojmy životní spokojenost, kvalita života a osobní pohoda, předkládá a charakterizuje devět dotazníkových škál. Nechybí analýza předchozích výzkumů kvality života HIV pozitivních osob, přičemž si všímá vlivu stádií choroby, užívané terapie, její compliance a vedlejších účinků, společenských a psychologických aspektů HIV infekce, zaměstnanosti včetně návratu do práce po období invalidity, spirituality, diskriminace, psychoterapie. Nepomíjí ani genderové rozdíly.

Chyby či sporné momenty jsou vzácné a týkají se výlučně medicínských aspektů. Z hlediska epidemiologie a infektologie je obtížně akceptovatelné lidové, ale spíše preventivní tvrzení, že ve skutečnosti je HIV pozitivních několikanásobně vyšší počet. Evropské centrum pro kontroly nemocí u ČR předpokládá, že skutečný počet HIV pozitivních je o 20-25% vyšší než počet známých infikovaných osob. Při rozboru možností přenosu by se mělo rozlišovat mezi způsoby pohlavního styku, například vzájemnou onanii bez kondomu považujeme také za pohlavní styk, ale nikoli rizikový. Naopak nechráněná anální soulož je nejrizikovější. V nedávné době je hodně diskutována otázka (například na konferenci v Mexiku), zda je opravdu homosexuální styk v Africe tak vzácný, jak se tvrdilo (a jak uvádí i autorka). Profesionální přenos u zdravotníků není tak projevem nedostatečné hygieny, ale zpravidla náhodného poranění při krvavém zákroku, čemuž se nelze vždy vyhnout ani při velké opatrnosti. U léků by bylo vhodné sjednotit terminologii, občas se píše o azidothymidinu a jindy o Retroviru, přičemž jde o stejný lék. Eutanazie byla častým jevem v Holandsku u HIV pozitivních před objevem terapie, dnes je vzácná a spíše se užívá u jiných onemocněních, které s HIV infekcí přímo nesouvisí.

Další poznámky se týkají psychiatrických aspektů. Na stranách 24-25 by mne zajímal názor autorky na vhodnost nasazení antidepresiv (spolu s psychoterapií či bez ní) při adaptační poruše s depresivními rysy. Termín „mělká deprese“ nepovažuji za šťastný. Vhodnější by byl termín subklinická deprese nebo afektivní rozlady (není zcela jasné, co autorka míní). Mezi první příznaky psychomotorického postižení patří především prodloužení reakční doby a porucha koncentrace (ty se objevují i u občasných subklinických organických změnách při asymptomatické HIV pozitivitě).

Kritický jsem i ke dvěma ne zcela jasným literárním chybám. Na straně 44 se objevuje odkaz na pacienta IJ (nebo JJ o stranu později), přičemž v okolních stránkách jeho příběh nenajdeme. Zřejmě se jedná o původní odkaz na příběh, který pak autorka z textu vypustila? Nepříliš vhodně je formulována věta, že „HIV pozitivní jsou méně spokojeni s úrovní zakoušené diskriminace“.

Nicméně zmíněné chyby se netýkají odborností autorky a je třeba říci, že ve složitém řetězci souvislostí a příčin se velmi dobře orientovala, nepominula žádný významný aspekt a výborně analyzovala vzájemné souvislosti.

Empirická část obsahuje zpracování dat získaných od 119 HIV pozitivních osob. To je třeba ocenit, protože to je více než desetina všech HIV pozitivních v zemi a jejich ochota podrobit se „dalšímu zkoumání a vyšetřování“ a v důsledku obav z prozrazení jejich anonymity není vždy vysoká. Výsledky autorka porovnávala s kontrolním souborem, který se snažila přizpůsobit specifické skladbě sledovaného souboru. Kromě vlastního pohovoru použila dotazníky DŽS, SEIQoL, ESK. V průběhu studie bylo akceptováno registrované partnerství osob stejného pohlaví (které se zdá, HIV pozitivní gay muži poměrně často využívají) a není jasné, kam tuto skupinu pak autorka zařadila (zda mezi ženaté/vdané nebo mezi svobodné). Získaná data DŽS a ESK porovnávala i s německou a rakouskou normou, což vzhledem ke kulturní blízkosti lze akceptovat. Zajímavá jsou pak i porovnání hodnot HIV pozitivními mezi muži a ženami (kde překvapivě jsou menší rozdíly než u HIV negativních). Následovalo i porovnání mezi HIV negativními a pozitivními muži a mezi HIV negativními a pozitivními ženami. Pozoruhodné je porovnání zkoumaných faktorů zejména mezi zaměstnanými a osobami bez práce (kterých je v souladu se zahraničními studii mezi HIV pozitivními vyšší podíl a u nichž se potvrdil výrazný vliv na kvalitu života). Stejně tak i sledování partnerského vztahu přineslo některé statistické rozdíly v životní spokojenosti (nejen u sexuality). Následuje korelační analýza faktorů, které nejvíce ovlivňují životní spokojenost.

V následující diskusi autorka adekvátně porovnává svá zjištění se zahraničními studii a s jedinou předchozí českou studií na toto téma od Potribné, která byla prováděna v době, kdy příznivý efekt protivirové léčby nebyl ještě tak prozkoumán a především obecně znám. Snad jen závěrečné shrnutí by již nemělo být nazýváno hypotézami, když jde o zjištění, které autorka potvrdila.

Přes zmíněné drobné nedostatky práci hodnotím jako výbornou a doporučuji její publikaci v knižní podobě.

V Praze 22.8. 2008

MUDr. Ivo Procházka, CSc.
Sexuologický ústav 1.LF UK a VFN Praha

